

ARVOSTELUJA

Sanat siltana monitieteiseen yhteistyöhön? Kun kielentutkijat tarttuivat historiantutkimuksen menetelmäoppaaseen

PASI IHALAINEN ja HELI VALTONEN (toim.): *Sanat siltana menneeseen. Kielelliset lähestymistavat historiantutkimuksessa*. Gaudeamus, Helsinki 2022. 207 sivua.

Menneisyyden kielistä ja niitä käyttäneistä ihmisistä kiinnostuneina kielentutkijoina ilahduimme kirjauutuudesta, joka avaa lukijalle historiantutkimuksen kielellisiä menetelmiä. Uteliaisuutemme herättivät kirjan otsikon kielelliseen kanssakäymiseen viittaavat ”sanat”, jotka toimivat ”siltana” yhdistäessään ihmisiä, nykyisyyttä menneisyyteen – ja toiveissamme myös eri tieteenaloja toisiinsa. Olimme kiinnostuneita lukemaan, millaisia ovat ne kielelliset lähestymistavat, joita historiantutkijat hyödyntävät, ja uteliaita selvittämään, mitä uutta menneisyyden tutkimisesta voisimme itse oppia menetelmäoppaasta, joka on suunnattu toisen tieteenalan opiskelijoille ja tutkijoille. Tätä arviota kirjoitamme siten vahvasti omasta kielentutkijan positioistamme ja tietoisina siitä, ettemme lukeudu teoksen tavoittelemaan kohderyhmään ja ettei meillä ole kaikkia niitä tietoja ja taitoja, joita teoksen kirjoittajat ovat toivoneet tai ehkä oletta- neetkin kirjan lukijoilta löytyvän. Tästä lähtökohdasta kirjoittamamme kirja-arvion tarkoitus onkin toimia myönteisenä tahdonilmauksena monitieteiselle yhteistyölle. Yhtäältä nostamme kirjasta esiin omasta taustastamme käsin puhuttelevia näkökohtia ja toisaalta jatkamme kirjan pohdintaa eteenpäin ja indikoimme uusia mahdollisuuksia, mitä kaikkea muuta kielelliset lähestymistavat menneisyyden tutkimuksessa voisivat vielä olla, kuin millaisina ne nyt teok- sessa esitellään.

Menetelmäopas historian opiskelijoille ja tutkijoille

Sanat siltana menneeseen on teoksen toimittajien, Pasi Ihalaisen ja Heli Valtosen kirjoittaman esipuheen mukaan aine- ja syventävien opintojen vaiheessa oleville historian opiskelijoille suunnattu menetelmäopas, joka soveltuu myös historiantutkimuksen väitöskirjan kirjoittajille ja muille pidemmälle ehtineille tutkijoille menetelmäosaamisen päivittämiseen (s. 5). Oppaan tavoitteena on sekä avata suomalaisessa historiantutkimuksessa 2020-luvulla käytävää menetelmäkeskustelua että kannustaa lukijaa perehtymään tarkemmin suomen- ja muunkieliseen tutkimuskirjallisuuteen nimenomaan menetelmien hyödyntämisen näkökulmasta ja kokei- lemaan erilaisia menetelmällisiä ratkaisuja omissa tutkimuksissaan (s. 5, 15). Kirjoittajat ovat historian, politiikan, kielen ja digitaalisten ihmistieteiden tutkijoita Suomen eri yliopistoista ja

tutkimuslaitoksista, ja heillä kaikilla kerrotaan olevan kokemusta jonkin kirjassa esitellyn analyysimenetelmän soveltamisesta menneisyydessä tuotettujen tekstiaineistojen tutkimuksessa.

Yleistajuisuuteen pyrkivän (s. 5) oppaan keskiössä on valikoima kielellisiä menetelmiä, joita ”kielestä kiinnostunut historiantutkimus” (s. 8) voi hyödyntää. Teoksessa ei suoraan määritellä, mitä näillä viime vuosikymmeninä historiantutkimuksessakin yleistyneillä ”kielellisillä lähestymistavoilla” tarkoitetaan, vaan nimitys vaikuttaa olevan väljä kattotermi erilaisille metodeille, joissa kirjoitettujen tekstien avulla hankitaan tietoa ihmisestä, hänen toiminnastaan tai käsityksistään, yhteisöistä tai instituutioista menneisyydessä. Suomalaisessa historiantutkimuksessa vaikutusvaltaisia kielellisiä lähestymistapoja identifioidaan teoksessa viisi, joille kullekin on omistettu oma luku. Diskurssianalyttistä historiantutkimusta havainnollistavat Miikka Pyykkönen ja Heli Valtonen (luku 2), käsittehistoriaa Jani Marjanen ja Pasi Ihalainen (luku 3), kontekstoivaa aatehistoriaa Kaarlo Havu ja Mikko Tolonen (luku 4), kielentutkimuksesta omaksuttua poliittisen ja yhteiskunnallisen keskustelun analyysii Pasi Ihalainen ja Taina Saari- nen (luku 5) sekä kerrontateoreettista tutkimusta Ilona Pikkanen (luku 6). Näille menetelmille omistettuja lukuja edeltävät teoksen toimittajien laatima lyhyt esipuhe ja historiantutkimuksen kielellisiä lähestymistapoja taustoittava johdantotyypinen artikkeli (luku 1). Eniten kielentut- kijan uteliaisuutta näistä herättää luku 5. Palaamme siihen jäljempänä.

Sanat siltana menneeseen on painavaa puhetta napakassa paketissa. Valikoitujen kielellisten lähestymistapojen esittely vie vain 164 sivua, jonka jälkeen tulevat kirjan muut ”tekniset osat”. Toimivana pidimme kunkin luvun aloittavaa ingressiä, jossa käsiteltävänä olevan menetelmän lähtökohdat on tiivistetty kysymysmuotoon. Ingressi esittää, millaisia tutkimuskysymyksiä pu- heena olevalla analyysimenetelmällä voi lähteä ratkomaan ja millaiseen tietoteoreettiseen taus- taan menetelmä kytkeytyy eli millaiseksi siinä ajatellaan esimerkiksi tiedon, tutkijan ja ympä- röivän yhteiskunnan suhde.

Teoksen käytettävyyttä hankaloittaa historiantutkimuksen konventioiden mukaan toteu- tettu lähdeviitetekniikka, johon historiantutkijat toki ovat tottuneet. Lähdeviitteet esitellään kootusti teoksen lopussa loppuviitteinä. Teoksen lopusta löytyvät myös lähde- ja kirjallisuus- luettelo, lisälukemisto, sanasto ja kirjoittajaesittely. Lisälukemisto on hyödyllinen vihjepaketti kirjassa esitellyistä lähestymistavoista kiinnostuneille, ja myös sanasto selityksineen on näppärä ratkaisu, mutta se ei korvaa huolella koottua asiansanahakemistoa, jota teoksessa ei ole lainkaan. Teos myös päättyy hieman yllättäen, ja loppuun olisikin sopinut toimittajien kirjoittama näkö- kulmia kokoava ja teoksesta eteenpäin katsova lopetuspuheenvuoro.

Kaiken kaikkiaan teoksen esimerkkianalyysit eivät oikein täytä odotuksiamme vaan jäävät harmittavan pintapuolisiksi. Vaikka teosta mainostetaan menetelmäoppaana perustutkintovai- heessa oleville opiskelijoille, se ei tarjoa yksityiskohtaisia ohjeita käytännön analyysityöhön vaan keskittyy sen sijaan esittelemään kunkin analyysimenetelmän taustalla olevaa teoriapohjaa ja tämän perinteen nimekkäitä teoreetikkoja. Konkreettiset askelkuviot ovat kuitenkin usein eri- tyisesti opiskelijoille hyödyllisiä. Huuomiomme kiinnittyi niiden puuttumiseen ehkä sen vuok- si, että olemme perehtyneet oman alamme monipuoliseen vuonna 2020 julkaistuun metodi- oppaaseen *Kielentutkimuksen menetelmiä I-IV* (toim. Luodonpää–Manni–Hamunen– Konstenius–Miestamo–Nikanne–Sinnemäki). Tämän oppaan eri menetelmiä käsittelevissä artikkeleissa on usein kuvattu esimerkkianalyysin kulkua konkreettisesti, yksityiskohtaisesti ja vaihe vaiheelta.

Oppaan oivalluksia ja niiden jatkokehittelyä

Esipuheessa ja johdantoartikkelissa (luku 1) kirjan toimittajat nostavat esiin tärkeän näkökulman siitä, kuinka monimuotoinen ilmiö kieli on, kuinka se on läsnä kaikkialla ja hallitsee inhimillistä toimintaa ja kuinka historiantutkija aina on väistämättä tekemisissä kielen kanssa. Ihmisen kieli, hänen käyttämänsä nimitykset, ihmisen kirjoittamat tekstit ja tuottama puhe muodostavat pääsyn menneisyyden (ja nykyisyydenkin) ihmiseen – tämä on näkökulma, johon meidän kielentutkijoiden on helppo yhtyä. Tietoisuus kielen keskeisyydestä historiantutkimuksessa kytketään teoksessa 1950–1960-lukujen ns. kielelliseen käänteeseen, jossa erityisesti yhteiskuntatieteiden tutkijat havahtuivat huomaamaan, että kieli ei ole pelkästään viestinnän väline eikä edes neutraali sellainen, vaan keskeinen instrumentti, jolla myös rakennetaan todellisuutta, toimitaan yhteisössä sekä luodaan ja käytetään valtaa. Analyysissä kielelliset aineistot edellyttävät siten erilaisia kriittisiä tulkintakierroksia. Johdantoluku 1 avaa hyödyllisellä tavalla kielen ja tekstien avulla luotavan tiedon luonnetta sekä tulkintaprosesseja, joilla kielestä ja teksteistä kriittisesti ammennetaan tietoa. Mukana on myös alasta riippumatonta yleishyödyllistä menetelmällistä, joskin opiskelijoille mahdollisesti hieman vaikeaselkoista pohdintaa ihmistieteellisen tutkimuksen perusluonteesta.

Yksi läpi teoksen kulkevista teemoista on digitaaliset aineistot ja tietokoneavusteiset analyysimenetelmät sekä niiden vaikutus tutkimuksen tekemiseen ja tutkimusongelmien muotoiluun nyt ja tulevaisuudessa. Digitaalinen tutkimus on mukana kaikissa luvuissa tavalla tai toisella, mutta nähdäksemme sen käsittely jää lähinnä irrallisten ideoiden esittelyn tasolle. Useammassa luvussa nostetaan esiin, miten aineistojen digitalisointi on parantanut erilaisten aineistojen saatavuutta ja miten tietokoneet ovat tehneet entistä suurempien aineistojen analysoimisen mahdolliseksi, mutta koko ajan uusia kierroksia ottavan tekoälykeskustelun keskellä teoksen esimerkit tietokoneavusteisen tutkimuksen hyödyistä tuntuvat väijäämättä hieman vanhanaikaisilta. Niiden valossa ihmisen suorittama yksityiskohtainen aineistojen lähiluku ja merkityssuhteiden kontekstualisointi näyttäytyvät toki korvaamattomina, mutta entä tulevaisuudessa? Kone hallitsee jo nyt paljon näppärämmin suuria aineistomassoja, mutta sen potentiaalin rajoja aineiston laadullisessa analyysissä ei vielä tunneta. Tekoälyn mahdollisuuksista kirjoittaminen on varmaan jossain määrin aina tuomittu menneisyyden mahdollisuuksista kirjoittamiseksi, mutta ehkä suurten aineistomassojen koneavusteiselle analyysille olisi voinut varata kirjassa kokonaan oman lukunsa, jossa olisi visioitu rohkeammin tulevaisuuden kehityskulkuja ja myös aihepiiriin liittyviä eettisiä kysymyksiä.

Niin ikään tutkimuksessa käytettäviä aineistoja olisi voinut käsitellä vielä syvällisemmin. Kuten selvää on, tutkimuksessa korostuvat aina sellaiset ilmiöt ja tapahtumat, a) joista on ylipäätään saatavilla aineistoja ja b) joista kertovat aineistot ovat saatavilla helposti käytettävissä muodossa. Monenlaisten vanhojenkin arkistoaineistojen digitointi on jo auttanut tässä, kun se on tehnyt eri puolilla maailmaa sijaitsevien aineistokokoelmien käytön mahdolliseksi ilman matkustamiseen vaadittavia ajallisia, taloudellisia ja luonnon kestävyttä koettelevia resursseja. Digitalisaatio on myös avannut tutkimukselle entuudestaan aivan tuntemattomia aineistoja, kun yksityiset ihmiset, yhteisöt ja muut toimijat ovat saattaneet omia aineistojaan verkkoon kaikkien saataville. Miikka Pyykkönen ja Heli Valttonen muistuttavat lukijaa omassa diskurssi-analyysissä avaaavassa luvussa hyödyllisellä tavalla siitä (s. 45, 48–49), että mitä pidemmälle menneisyyteen kurkotetaan, sitä vahvemmin digitaalisista ja ei-digitaalisista aineistoista nousee

kuuluviin vain tiettyjen, yleensä sosiaalisesti johonkin etuoikeutettuun ryhmään kuuluneiden ihmisten ääni. Vähemmälle huomiolle tai kokonaan näkymättömiin sen sijaan jäävät mm. erilaiset vähemmistöihin liittyvät tapahtumat tai vähemmistöjen rooli historiallisissa tapahtumaketjuissa. Vähemmistöt myös tulevat usein dokumentoiduiksi enemmistön tuottamien tekstien ja silmien kautta, mikä lisävärittää aineiston välittämää kuvaa vähemmistöstä. Kielentutkijoina mietimme tässä tietenkin myös erilaisia kielivähemmistöjä, joista teoksessa puheeksi tulevatkin kolttasaamelaiset edellä mainitussa Pyykkösen ja Valtosen kirjoittamassa luvussa 2.

Teoksen havainnollistamat kielelliset lähestymistavat ankkuroituvat menneisyydessä kirjoitettuihin dokumentteihin, mikä herättää kysymyksen kielistä, joilla tekstiaineistoja on eri aikoina tuotettu. Kenen ”ääntä” tutkitaan ja tehdään näkyväksi? Useimmat kirjakielet ovat historian laajassa mittakaavassa varsin nuoria, eikä valtaosaa maailman tuhansista kielistä ole koskaan kirjoitettu, vaan ne elävät edelleenkin vain puhuttuina. Kirjoitustaito on sitä paitsi ollut pitkään vain harvojen ”etuoikeus”. Vaikka teoksessa korostetaan moneen otteeseen historiantutkimukselle ominaista aineistojen monimuotoisuutta ja fragmentaarisuutta, siinä ei nosteta kertaakaan esiin kielellistä monimuotoisuutta – tai oikeastaan menneisyyden kirjoitettujen dokumenttien kielellisen monimuotoisuuden puutetta seurauksineen. Maailma on kuitenkin ollut aina monikielisempi kuin miltä se kirjallisissa dokumenteissa näyttää.

Tärkeä kieli- ja tiedepoliittinen kannanotto johdantoluvussa 1 liittyy englannin nousuun tieteen johtavaksi julkaisukieleksi. Historiantutkimuksessa se on kirjoittajien mukaan kaventanut erikielisten keskustelujen seuraamista ja rajannut ulkopuolelle Suomelle tärkeitä kulttuuripiirejä kuten ranskaksi ja saksaksi käytävän tieteellisen vuoropuhelun. Se on vaikuttanut myös historiantutkimuksessa käytettyihin menetelmiin: englanniksi julkaiseminen on vahvistanut englanniksi julkaistun tutkimuksen merkitystä tutkimuksen tekemisen menetelmällisenä mallina. Englannin kielen asemasta Suomessa käydään parhaillaan paljon keskustelua, ja on tärkeää, että tähän kielipoliittiseen keskusteluun osallistuvat muutkin kuin kielentutkijat. Kirjoittajien ilmaisema kritiikki herättää jatkokysymyksen siitä, minkä kielisiä tekstiaineistoja suomalaiset historiantutkijat pystyvät tulevaisuudessa analysoimaan kielellisiä lähestymistapoja hyödyntäen ja mitä näkökulmia Suomen tai maailman historiasta tutkimaan, kun suomalaisten kielitaito kaventuu kaventumistaan eikä pian ulotu englantia edemmäs. Kielelliset lähestymistavat, digitaaliset työkalut mukaan lukien, edellyttävät vähintäänkin reseptiivisiä aineiston kielen taitoja ja luonnollisesti myös aikalaistekstin kulttuurista tuntemusta.

Teoksen päättää Iloa Pikkasen laatima artikkeli kerrontateoreettisista lähestymistavoista historiantutkimuksessa (luku 6). Se onnistuu erityisen selkeästi konkreettistamaan lukijalle, miten ja mihin kuvattua menetelmää voi hyödyntää. Painopiste artikkelissa on kirjallisuudentutkimuksen kertomusteoreettisissa käsitteissä ja sen tarkastelussa, miten niitä voidaan soveltaa metahistorian tutkimukseen eli tutkimukseen historiantutkijoiden tuottamista eri tapahtumia koskevista ”suurista kertomuksista”. Luku sisältää muihin verrattuna enemmän esimerkkejä, jotka onnistuneesti valottavat tieteidenvälistä loikkaa kirjallisuustieteestä historiantutkimukseen. Kirjoittajan käyttämät metaforat palvelevat hyvin teoksen menetelmäopasluonnetta: Esimerkiksi ns. koontikäsitteitä konkreettistetaan vertailemalla kaurahiutalepaketin hiutaleita Ranskan vallankumouksen osatapahtumiin. Yksittäiset hiutaleet ovat kaikki hiutaleita, mutta Ranskan vallankumouksen osatapahtumat eivät sen sijaan kukin yksin ole vallankumous. Vasta yhdessä hiutaleista muodostuu puuro ja osatapahtumista vallankumous.

Millaisena kielentutkimus näyttäytyy teoksessa?

Teoksen esipuheessa todetaan, että menneisyyden kieltä tutkittaessa tarvitaan aina moninäkökulmaisuutta (s. 7). Toteamukseen on helppo yhtyä. Kielentutkimus nostetaan teoksessa esille yhtenä inspiraation lähteenä ja tärkeänä monitieteisen yhteistyön kumppanina, ja kielellisiksi identifioituista lähestymistavoista erityisesti diskurssianalyysi ja neksusanalyysi kytketään kielentutkimuksen traditioon. Lisäksi teoksessa mainitaan joitakin muita kielentutkimuksen menetelmiä kuten (ainakin) korpuslingvistiikka, frekvenssianalyysi, avainsana-analyysi, kollokaatio-analyysi, vektoriavaruusanalyysi, retoriikka, historiallinen semantiikka ja lingvistinen etnografia.

Eniten odotuksia uusista avauksista historian- ja kielentutkimuksen yhteistyöstä herättää luku 5, jonka otsikko ”Kielentutkimuksen käsitteet historian tutkimuksessa” ja ingressi lupaavat esitellä historian tutkimukseen soveltuvia kielentutkimuksen käsitteitä. Lukija saa kuitenkin tietää, että kielentutkimuksen käsitteet rajoittuvat luvussa diskurssi- ja neksusanalyysiin. Edellisen osalta luku on päällekkäinen diskurssianalyysille omistetun luvun 2 kanssa. Jälkimmäinen käsite puolestaan ponnistaa sekin diskurssianalyysin piiristä ja viittaa tutkittavaan ilmiöön liittyvien eriävien käytänteiden, toimijahistorioiden ja diskurssien risteyspaikkaan (s. 132). Neksus esitellään luvussa historian tutkijalle hyödyllisenä menetelmällisenä mahdollisuutena rajata ja perustella oma tutkimusaineisto kaikenkattavasta lähderepertuaarista (s. 132–133).

Kielentutkimuksen kanssa ollaan avoimia ja valmiita yhteistyöhön, mutta tieteenala näyttäytyy teoksessa välillä rivien välistä luettuna ja välillä riveille kirjoitettunakin lähitieteenä, jonka näkökulmat koetaan historian tutkimusta rajatumpina (s. 22). Samaan aikaan teoksesta puuttuu konkretiaa, ja luvut eivät auta opiskelijaa rajaamaan ja täsmentämään näkökulmaansa: mitä tarkalleen analysoidaan ja mihin katse kohdistetaan, kun puhutaan teksteistä, niiden rakenteiden tai kielenkäytön konventioiden kuten käytettyjen ilmaisujen analyysistä. Se, mitä lähi- tai etäluvulla teksteistä valikoidaan analysoitavaksi, jää teoksessa siten paikoin abstraktiksi. Merkityksiä ja diskursseja on kuitenkin mahdollista paikantaa vain kielellisten muotojen, esimerkiksi sanavalintojen, intertekstuaalisten viittausten, valittujen kieliopillisten rakenteiden ja tekstilajien kautta, ja myös koneet analysoivat digitaalisia aineistoja operoiden muodoilla, lineaarisilla järjestyksillä ja yhteisesiintymillä. Paikoin vaikuttaa siltä, että kirjoittajat ymmärtävät kielentutkimuksen kovin mekaanisena, ”pelkkään kieleen” keskittyvänä tutkimusalana, joka ei ole kiinnostunut merkityksistä, konteksteista, puhujista, tilanteista tai historiallisista kokemuksista (s. 83). Siitä, millä kielellä aineistot on laadittu, ei puhuta, eikä siitäkään mahdollisuudesta, että aineistot voivat olla monikielisiä. Miten monikielisiä tekstejä analysoidaan kielellisten lähestymistapojen avulla? Entä mistä aineistojen monikielisyys kertoo historian tutkijalle?

Lopuksi

Teoksen luettuaan kielentutkijan mielessä pyörii ehkä päällimmäisenä kysymys ”tässäkö kaikki kielellisten lähestymistapojen mahdollisuudet”? Kielelliset lähestymistavat eivät historian tutkimuksessa luonnollisestikaan tarkoita kielitieteellisiä lähestymistapoja, mutta tieteenalat painivat toisilleen läheisten ongelmien parissa. Teoksen monitieteisen yhteistyön mahdollisuuksia korostava ilmapiiri innoittaakin pohtimaan lisämahdollisuuksia, joissa yhteistyö kielen- ja historian tutkimuksen välillä voisi olla mielekästä. *Sanat siltana menneeseen* -teoksen perusteella historian tutkijat ovat erityisen kiinnostuneita merkityksestä, ja teoksessa esitellyistä suuntauksista

varsinkin aate- ja käsitehistoria keskittyvät nimenomaan merkitysten tutkimiseen. Niitä lähelle tulevia tutkimussuuntauksia kielentutkimuksessa ovat (kognitiivinen ja historiallinen) semantiikka ja (historiallinen) leksikografia, jotka tutkivat kielellisen merkityksen luonnetta, merkitysten identifioimista historiallisista aineistoista ja sitä, miten merkitys tyypillisesti muuttuu. Kielipiillistumisen tutkijat taas ovat sanaston ja kieliopin välisen dialektiikan asiantuntijoita, ja tutkimussuuntaus tuottaa tietoa siitä, miten kielten sanasto ja rakenteet tyypillisesti muuttuvat eri kielissä. Kielisosiologit ovat perehtyneitä vähemmistö–enemmistö–dialektiikkaan, ja monikielisyiden tutkijat ovat tottuneita monikielisten tekstien tulkitsijoita. Nimistöntutkimus puolestaan tuottaa muun muassa tietoa siitä, mitä paikannimet kertovat alueen nykyisistä tai entisistä asukkaista (esimerkkinä lähes kaikkialla Suomen alueella tavattavat saamelaisperäiset paikannimet), miten vallanpitäjien ideologiat näkyvät kaupunkinimistössä historiallisine kerrostumineen ja millaista tietoa ihmisten taustoista ja liikkumisesta sisältyy henkilönnimiin.

Sanat siltana menneeseen mainitsee myös kääntämisen (s. 80) ja korostaa sen erityispiirteiden ymmärtämistä. Sellaiset kysymykset kuin miten kääntäminen operoi eri konteksteissa, mitä kääntämisessä tapahtuu ja millaisia käännökset voivat olla, ovat käännöstieteen peruskauraa. Jos alkuperäislähteet ovat muuta kieltä kuin englantia ja tutkimuksesta kirjoitetaan englanniksi, raportointiin sisältyy väkisin kääntämistä. Pohtivatko historianantajat sitä, millaisia kysymyksiä tällaiseen tutkimusprosessiin sisältyy? Miten tutkimusraporttien käännökset tuotetaan, millaisia ne ovat ja millaisia niiden tulisi olla?

Historian monikielisydestä kiinnostuneina tutkijoina jääme teoksen lukemisen jälkeen myös pohtimaan, olisiko myös monikielisyiden ja kielikontaktien tutkimuksella annettavaa historianantajille. Eri kielten ja niiden käyttäjien kohtaamisten näkökulmia on teoksessa vähän, mutta esimerkiksi käsitehistorian yhteydessä mainitaan käsitteiden siirtyminen kielestä toiseen (s. 70) – voisiko tässä olla hyötyä kielikontaktitutkimuksesta, jossa on jo 1800-luvulta lähtien tutkittu sanojen, merkitysten ja muiden kielen aineiden lainautumista kielten välillä? Monikielisyiden tutkijat ovat hyvin perillä siitä, millaisia monikielisiä käytänteitä ja vuorovaikutuksen muotoja esiintyy nykypäivänä, eikä ole mitään syytä olettaa, etteivätkö ihmiset olisi vastaavalla tavalla käyttäneet eri kielten resursseja myös menneisyydessä.

Omassa tutkimustyössämme olemme useasti havainneet, että vanhat kielentutkijoiden keräämät aineistot eivät anna mahdollisuutta lähestyä keruuaikojen monikielisiä käytänteitä. Esimerkiksi suomen kielen tutkimusperinteessä oli pitkään vallalla ajatus, että tutkimisen ja talentamisen arvoisia ovat vain selvärajaiset ja ”puhtaat” eli muiden kielten vaikutuksesta vapaat kielimuodot. Siitä poikkeava kielenkäyttö rajattiin ulkopuolelle ja jätettiin huomiotta. Valinta ilmentää ”yksikielisyiden harhaa” ja ”yksikielisen menneisyyden harhaa”, jotka ovat voimakkaana eläviä käsityksiä siitä, että yksikielisyys olisi ja olisi aina ollut ihmisille normaali olotila ja monikielisyys taas jotain poikkeuksellista. Olemme aikaisemmin kirjoittaneet näistä käsityksistä kielentutkimuksen viitekehityksessä (Kolehmainen–Riionheimo–Uusitupa 2020, 9). Tämä on näkökulma, josta olisi kiinnostavaa vaihtaa ajatuksia historiallisten lähteiden asiantuntijoiden kanssa.

LEENA KOLEHMAINEN

leena.kolehmainen@helsinki.fi
Helsingin yliopisto

HELKA RIIONHEIMO

helka.riionheimo@uef.fi
Itä-Suomen yliopisto

MILLA UUSITUPA

milla.uusitupa@uef.fi
Itä-Suomen yliopisto

Lähteet ja kirjallisuutta

- KOLEHMAINEN, LEENA – RIIONHEIMO, HELKA – UUSITUPA, MILLA 2020: Johdanto – Itä-Suomen näkyvää ja näkymätöntä monikielisyyttä. LEENA KOLEHMAINEN, HELKA RIIONHEIMO ja MILLA UUSITUPA (toim.): *Ääniä idästä. Näkökulmia Itä-Suomen monikielisyteen*, 7–33. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- LUODONPÄÄ-MANNI, MILLA – HAMUNEN, MARKUS – KONSTENIUS, REETTA – MIESTAMO, MATTI – NIKANNE, URPO – SINNEMÄKI, KAIUS (toim.) 2020: *Kielentutkimuksen menetelmiä I–IV*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1qp9hgb>